

DARÜLFUNUN-I OSMANİ TIB FAKÜLTESİ TEAVÜN VE TASARRUF SANDUĞI (1330/1914)*

Şeref ETKER
(Dr.)

<https://orcid.org/0000-0001-6966-8816>

serefetker@gmail.com

Geliş Tarihi: 10.11.2024

Kabul Tarihi: 21.11.2024

Araştırma Makalesi

* Bu makale, XV. Türk Tıp Tarihi Kongresi'nde (Bilecik, 5-8 Haziran 2024) sunulan poster bildirinin genişletilmiş metnidir.

Öz: Balkan Savaşları sırasında Tıp Fakültesi'nde aylıklarının zamanında ödenememesi ve sarraflara borçlu kalmaları üzerine, çalışanlar birlikte, 1914 yılının Ocak ayında *Darülfunun-ı Osmani Tıp Fakültesi Teavün ve Tasarruf Sanduğu* adıyla bir sosyal yardımlaşma fonu oluşturmuşlardır. Fakültenin muallim, memur ve müstahdemine ve bunların kefil olacakları kişilerin katılımına açık olan sandığın kuruluşuna Fakülte Dekanı Dr. Ziya Nuri (Birgi) Paşa ile muallim Dr. Celal İsmail ve Dr. Feyzullah Paşaların parasal destek verdikleri bilinmektedir. Hisseleri aylık bir Mecidiye olarak belirlenen ve sermayesinin mevcut (faizli ve faizsiz) finansal araçlarla nemalandırılmasıyla, sandık, 1914 Haziranında hissedarlarına istikraz ve temettü sağlayacak bir duruma gelmiştir.

“Harb-i umumi sebeble maaşat-ı umumiye tediye hasıl olan tehirin tevlid eylediği ihtiyacı tahfif” için çalışmalarını sürdürmüş olmasına karşın, Tıbbiye tarihçelerinde adı geçmeyen bu sandığa ait elimizdeki tek basılı belge: 21 Eylül 1915 tarihli *Darülfunun-ı Osmani Tıp Fakültesinde Tesisi Tasavvur Olunub Teşkiline Muvaffakiyet Hasıl Olan Teavün ve Tasarruf Sanduğunun Birinci Devreye Aid Muamelat-ı Umumiye ve Maliyesini Mübeyyin Rapor Suretidir*. Raporunda sandığın kurucusu olarak Tıp Fakültesi'nin muhasebecisi Hacı Ahmed Hayri Bey gösterilmiştir. Heyet-i İdare Reisi Seririyat-ı Hariciye Muallim Muavini Dr. Fazıl (Nail Tipi) Beydir. Raporun hazırlanışının bir nedeni, hissedarların borç talebi gittikçe artarken ödemeleri gereken aylık taksitlerindeki aksamaların ortaya konmasıdır. Değinen sorunlar yardımlaşma sandığının kısa ömürlü olmasının bir yönünü açıklamaktadır. İncelenen rapordan başka, ileride sandığın Nizamnamesi, Yönetim Kurulu ile genel kurul tutanakları, hesab-ı cari defterleri, üye cüzdanları, vd. belgeler bulunabilirse, Osmanlı Darülfünunu Tıp Fakültesi çalışanlarının savaş yıllarında yaşadıkları yoksullaşmayla başatma çabaları daha iyi anlaşılabilir.

Anahtar Kelimeler: Darülfunun-ı Osmani, Tıp Fakültesi, Yardımlaşma Sandığı, Biriktirme, Borçlanma.

THE MUTUAL ASSISTANCE AND SAVING FUND ESTABLISHED AT THE OTTOMAN UNIVERSITY FACULTY OF MEDICINE IN ISTANBUL (1914)

Abstract: Ottoman budgetary deficits accruing during the Balkan Wars of 1912-13 led to interruptions in the payment of the Faculty of Medicine employees' salaries, who often had to recourse to borrowing from moneylenders. In January 1914 the staff of the Faculty established a mutual assistance and saving fund known as “*Darülfunun-ı Osmani Tıp Fakültesi Teavün ve Tasarruf Sanduğu*”. The Faculty Dean Dr. Ziya Nuri (Birgi) Pasha, and Professors Celal Ismail and Feyzullah Pasha joined in the sponsorship of the enterprise which was open to the participation of faculty members, personnel and providers, and other individuals whom they would become guarantors. With shares set at one Medjidié, the equivalent 20 piastres, per month,

and the accumulated capital invested in available local (interest and non-interest-bearing) financial instruments, and by June 1914 the fund achieved a position to provide loans and dividends to its shareholders.

The only extant document of the Fund is the Report on the First Period of Operations and Finances dated September 21, 1915. Although the Fund continued to operate to “relieve the shortage of essential needs caused by the delay in the payment of salaries due to the Great War”, there is no mention of this establishment in published histories of the Istanbul Medical Faculty. The report registers Hacı Ahmed Hayri Bey, the accountant of the Faculty, as the founder of the fund. The Head of the Executive Board was Dr. Fazıl (Nail Tipi) Bey, assistant professor in the Department of Surgery. One reason for the compilation of the report is stated as the shareholders’ increased demand for loans in the face of problems encountered in the timely installments. These constraints are likely to have caused the dissolution of the Fund before the end of the Great War. Should documents including the Fund’s bylaws, minutes of the Executive Board and general assembly, membership forms, account books, etc. also be recovered, the struggle of the Medical Faculty employees to survive social crises can be better appreciated.

Keywords: Ottoman University, Faculty of Medicine, Mutual Assistance Fund, Savings, Loans.

GİRİŞ

Osmanlı Darülfünunu Tıp Fakültesinde çalışanlarının aylıklarının ödenmesinde, Balkan Savaşları’ndan başlayarak karşılaşılan güçlüklerle karşı *Darülfunun-ı Osmani Tıp Fakültesi Teavün ve Tasarruf Sanduğu* (DOTF TTS) adıyla bir yardımlaşma fonu oluşturulmuştur. Darülfunun ve Tıbbiyenin tarihçelerinde sözü edilmeyen bu sandığa ait elimizdeki tek belge 8 Eylül 1331 / 21 Eylül 1915 tarihli bir rapordur.¹ Sandığın 17 aylık birincinin denetlendiği raporda DOTF TTS Nizamnamesine de değinilmektedir. Sözü edilen bu nizamname bulunamamış olmakla birlikte, *Darülfunun-ı Osmani Tıp Fakültesinde Müteşekkil Teavün ve Tasarruf Sanduğunun Birinci Devreye Aid Muamelat-ı Umumiye ve Maliyesini Mübeyyin Rapor Sureti* sandığın işleyişi ile ilgili genişçe bilgi içermektedir. DOTF TTS çalışma ve mali raporunun Darülfunun-ı Osmani Tıp Fakültesi Teavün ve Tasarruf Sanduğu konusunda – çoğu nizamnamelerinin basılı kağıdı üzerinde kalmış Osmanlı dernek ve kuruluşundan farklı olarak² – yeterli ve somut veriler sağladığı söylenebilir.³

Raporun ilk cümlesinde Darülfunun-ı Osmani Tıp Fakültesi Teavün ve Tasarruf Sanduğu’nun amacı ve kuruluş evreleri özetlenmiştir:

---

¹ *Darülfunun-ı Osmani Tıp Fakültesinde Müteşekkil Teavün ve Tasarruf Sanduğunun Birinci Devreye Aid Muamelat-ı Umumiye ve Maliyesini Mübeyyin Rapor Suretidir*, Dersaadet, Matbaa-i Zeliç [Zellich/Zellitch], Beyoğlu, 1331 (21 Eylül 1915, 13,5x19,5 cm., 25 s., 13 tablo).

² Bu derneklerin bir örneği, *Veremle Mücadele Osmanlı Cemiyeti*’dir, bkz. Ş. Etker, “Dr. Johannes Rabnow ve Veremle Mücadele Osmanlı Cemiyeti’nin Kuruluşundaki Rolü”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, 26-28, 2023: 17-31.

³ DOTF TTS’na değinen bir yayın: Nadir Özbek, *Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar*, İstanbul, Tarih Vakfı, Emeklilik Gözetim Merkezi, Haziran 2006, 74.

Geçen Balkanlar Harbi münasebetile maişat-ı umumiye tediyatında vukua gelen ittiradsızlığa ve bu sebeble sarraflardan istikrazına mecburiyet hasil olan meblağ-ı güzeste tahammülün fevkinde ve bir takım kuyud ve şüruta tabi olmağla beraber arzu ve lüzum görüldüğü anda alinamamasına ve alel-hesab tarikile tediyat icrası suret-i katiyede memnu bulunmasına mebni, icabatda ihtiyacat-ı mübremeyi def eylemek ve ahval-i adiyede iktisad ve tasarruf edilmiş olmak ve ilerüde muhafaza-i mevcudiyet eylemekle beraber; tevsî eylediği takdirde bir müessese-i maliye haline kalb ve ifrağa ve ticaret ve sanayi ile de iştigale bir mukaddeme teşkil eylemek ve halen yalnız müstahsalatın nisfi ifrazatda ve nisf-ı diğeri esham ve tahvilat mübayasında kullanılmak üzere bir sanduğın tesisi hususunda [Tıb] Fakülte muhasebecisi Hacı Ahmed Bey tarafından delalet ve riyaset-i aliye [Dekanlık] canibinden de muavenet ve müzaheret-i tamme ibraz olunmağla geçen 1329 senesi Kanunısanisi [Ocak 1914] ibtidasında heyet-i muhtereme-i talimiye ve bazı zevat tarafından emaneten ita olunan ve beher hissesi mahiye bir Mecidiyeden ibaret olmak ve her ne vakt arzu edilür ise çıkmak ve yalnız senesi zarfında çıkanlar hisse-i temettü taleb etmemekle beraber tekasit-i şehriye-i mevdualarından başkaca yüzde beş sandığa terk etmek ve birinci sene nihayetinde çıkanlar tekasit-i şehriyelerinden maada nisf; ikinci sene nihayetinde çıkanlar sülûsan ve üçüncü sene ve andan sonra çıkanlar da tam temettü almak üzere [Tıb] Fakülte memurin ve muallimin ve müstahdimi ile mensubininden bazısının ve bunlar tarafından teşvik ve tergib edilenlerin iştirakinden hasil olan meblağ-ı sermaye-i ibtidaiye ittihaz ve şehri yüzde bir güzeste ile muamele icrasına mübaderet olunmuş ve tarih-i mezkurda iştirak eden ellidokuz aded hisse 1330 [1914] senesi Haziran ibtidasına kadar tedricen yüze baliğ olmağla ol babda tanzim kılınan Nizamnamenin onbeşinci maddesine tevfikân hissedarların intihabile Heyet-i idaresi teşkil ve bu tarih itibarile muamelatına da vüs'at verilmiş olduğundan bit-tabii bu tarih, teşkile mebde ittihaz ve andan evvelki zaman teşkil itibarile devre-i evvelaya müddet-i mütemmeme add ve itibar edilmiş ve bu suretle birinci devreye aid muamelat-ı umumiye ve maliye [Ocak 1914'ten 1915 Haziran'ına kadar] onyedî mahî ihtiva eylemiştir.

DOTF TTS Raporunun Farklı Kopyaları

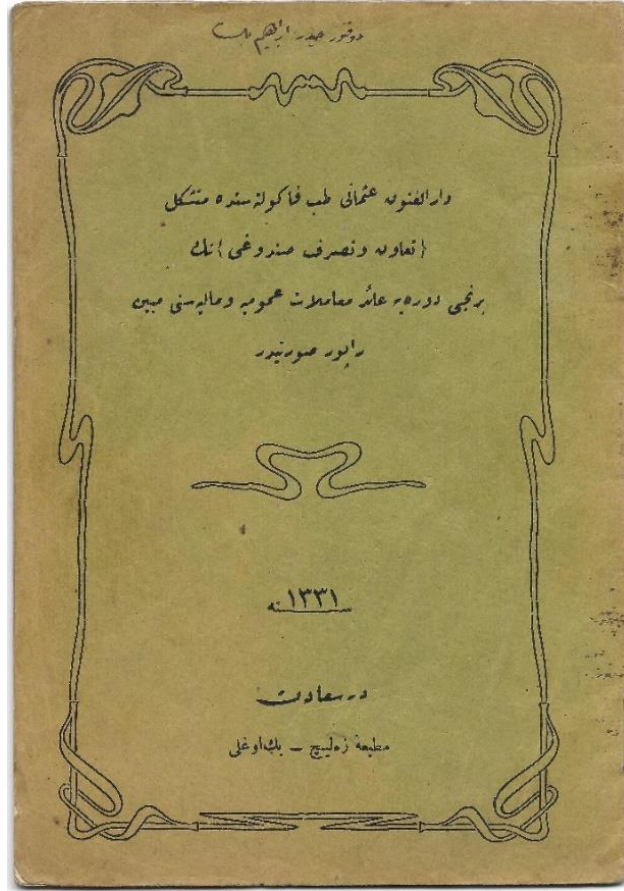
Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesinde Müteşekkil Teavün ve Tasarruf Sanduğu'nun Birinci Devreye Aid Muamelat-i Umumiye ve Maliyesini Mübeyyin Rapor Suretidir başlığını taşıyan belgenin bilinen iki nüshası vardır:

Birinci nüsha özel belgeliğimizdedir: orijinal kapağı üzerindedir ve DOTF TTS İdare Heyetinin mühürünü taşımaktadır. Dış kapakta Doktor Haydar İbrahim Bey'in [Aydar, 1880-1954] adı yazılıdır. (Resim 1 ve 2)

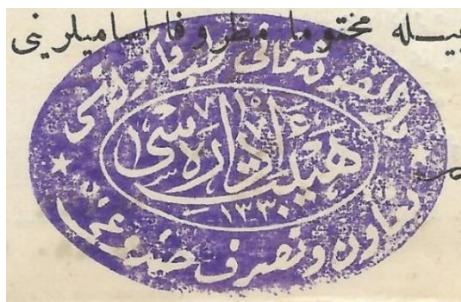
İkinci nüsha Milli Kütüphane koleksiyonunda bulunmaktadır (EHT 1957 A 95). Dış kapağı korunmadan ciltlenmiştir ve mühürsüzdür.

Heriki nüshanın 23. sayfalarına aynı elyazısı ile sayılar “hal-i maliye cedveli”; 24. sayfalarına yine elyazısıyla isimler “hissedarın esamisi” eklenmiştir. Raporların bu bölümleri daha sonra tamamlanmak üzere baskıda boş bırakılmıştır. İki nüshanın farklı olmasının nedeni Birinci nüshanın R. 1331 Eylül sonuna (13 Ekim 1915) ve İkinci nüshanın R. 1331 Teşrinievvel sonuna (13 Kasım 1915) tamamlanmış olmasıdır. (Resim 3 ve 4)

Raporu denetçiler olarak Maarif Nezaret-i Celilesi Teshilat [Sandığı] Katibi Subhi Bey ile Tıp Fakültesi Seririyat-ı Ayniye [Muallim] Muavini Dr. Nazmi Aziz (Selcen) Bey imzalamışlardır.⁴

**Resim 1. Rapor: Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesi
Teavün ve Tasarruf Sanduğı'nın Birinci Devreye (1914-15)
Aid Muamelat-i Umumiye ve Maliyesi**

**Resim 2. Mühür: Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesi
Teavün ve Tasarruf Sanduğı Heyet-i İdaresi
1330/1914 (25x40 mm.)**

⁴ Ömer Toraman, "Dr. Nazmi Aziz (Selcen): Erzurum Kongresi Elazığ Temsilcisi", *Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu*, 23-25 Mayıs 2013, *Bildiriler*, c. 2, ed. Enver Çakar, Elazığ, Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi yay., 697-706.

DOTF TTS İdare Heyeti ve Katılımcıları:

Heyet-i İdare Reisi: Dr. Fazıl (Nail Tipi) Bey, Seririyat-ı Hariciye Muallim Muavini (memuren ve muvakkaten Erzurum'da)⁵

Müessis: Ahmed Hayri, Fakülte Muhasebecisi

Aza: Mehmed Sabri, Fakülte Eczacıbaşı

Aza ve Sanduk Emni: Ahmed Rifat, Fakülte Muhasebe ketebesinden

Aza ve Muhasib: Mehmed Lütüfi, Fakülte Muhasebe refiki

Aza: Osman Nuri, Kimya Muallim Muavini

DOTF TTS sermayesini oluşturulması için katkıda bulunan kişiler (Tablo 1):

Bila-faiz vuku bulan tevdiyat

Eshab-ı tevdiyat:

Reis Ziya Nuri Paşa Hazretleri

Muallim Celal İsmail Paşa Hazretleri

Muallim Feyzi Paşa Hazretleri

Asistan Osman Bey

Asistan Halil Bey

Asistan Mehmed Emin

Asistan Osman Nuri

Katib Mehmed Efendi

Kapu çukadarı Sami Efendi

Tüccardan Ömer Lütüfi

Tüccardan Kostü Efendi

Tüccardan Necati Efendi

Muhasebeci [Hacı Ahmed] Bey

Muallim Muavini Fuad Bey

Kütüphane memuru Hayri Bey

Bu hesapta toplanan 29.245 kuruş 20 paranın 17.232 kuruş 35 parası vadesinde red (iade) olunmuştur.

Yekun: 12.012 kuruş 25 para

Senevi %7 faizli tevdiyat (Tablo 2)

Muallim Muavini Fazıl Bey

Eczacıbaşı Sabri Bey

Muhasebeci Hacı Ahmed Bey hemşiresi Hadice Hanım

Yekun: 2.663 kuruş

Sandığa katılan ilk muallimler: Dr. Bahaeddin Şakir, Dr. İsmail Derviş, Dr. Orhan (Abdi Kurtaran), Dr. Hamdi (Suad Aknar) ve Dr. Raşid Tahsin (Tuğsavul)'dir. Daha sonra, Dr. Hadi Faik (Saçlı) Bey, Dr. Pepo Akşiyote (Acchiote) Bey ve Dr. Vasfi Bey hissedar olmuşlardır.

⁵ Tufan Hiçdönmez, Yusuf Tüzün, "Dr. Fazıl Halit (Tipi), Nöroşirürji ve Birinci Dünya Savaşında Erzurum", *Türk Nöroşirürji Dergisi*, 16, 2, 2006: 138-141.

Kayıtlı hissedarların meslek dağılımı (Kasım 1915, Tablo 3):

Muallim (8)	Muallim muavini (9)
Asistan (4)	Başkatip, Başkatib-i sabık (2)
İdareden, İdare ketebesinden (4)	Dosya katibi, sabık (1)
Muhasebeci, Muhasebeden, Veznedar (5)	Dahiliye Md. Muavini (1)
Hastane katibi, katip (2)	Fakülte memuru (2)
Kapu çukadarı (1)	Kütüphane memuru (1)
Vekilhaç (1)	İmam (1)
Eczacıbaşı, Eczacı (4)	Nebatat Bağçesi müdürü (1)
İşçibaşı (1)	Hademe (8)
Şvester, Hastabakıcı (2)	Nezaret ketebesinden (4)
Damga Müdiriyetinden (1)	Zabit (1)
Talebe (1)	Rüşdiye muallimi (3)
Sultani muallimi (1)	Doktor [İbrahim Haydar Bey] (1)
Ecza taciri (1)	Bakkaliye taciri, tüccar (5)
Sütcü (1)	Muhallebici (1)
Ekmekçi (2)	Maarif Nezareti Hukuk Müşaviri (1)
Bidayet Mahkemesi azası (1)	İlmiyeden mütekaid (1)
Mütekaid (1)	Fakülte terzisi (2)

(Mesleği kaydedilmemiş bir hissedar vardır.)

Sandığın Gelirlerine Savaşın Etkisi

Darülfünun-ı Osmani Teavün ve Tasarruf Sandığı'nın Yönetim Kurulunun oluşumundan birkaç hafta sonra Birinci Dünya Savaşının başlaması, özellikle İstanbul borsasında işlem gören hisse senedi ve tahvillerin değerini düşürmüştü ve DOTF TTS Nizamnamesinin 7. Maddesi uyarınca yapılması gereken bu yatırımlardan beklenen gelir gerçekleşmemiştir. Bu dönemde artan borçlanma talebi ve “alınan tekasit-i şehriye mecmuu ve nema ile ve bila-nema elde edilen meblağ yekunu kamilen ikrazatda istimal edilmiş” olduğu dikkati çekmektedir (s. 16-17):

Mahiye istihsal edilecek tekasitin nisf-i Hükümet-i Osmaniyece furuhtuna memnu olmıyan ve piyasaca muteber olan esham ve tahvilat iştirasına karşılık ittihaz olunacağı Nizamnamenin yedinci maddesinde musarrah iken, şimdiye kadar bir aded tahvil ve esham mübaya edilmemiş bulunması Heyet-i İdarenin 1330 senesi Haziran nihayetine doğru teşekkül etmesinden ve sene-i mezkure Temmuzunun evasatında harb-i umuminin zuhurile seferberlik ilan ve müteakiben harbe iştirak olunması esham ve tahvilat fi'atına tesir ve büyük bir tahavvül irat ederek piyasa münkatı' olmasından naşi tahvilat iştirasına vakit ve mekan bırakmamış ve bu keyfiyet hissedaranca da malum bulunmuş olduğu cihetle burada mülahaza serdi zaid görülmüştür. Binaenaleyh, alınan tekasit-i şehriye mecmuu ve nema ile ve bila-nema elde edilen meblağ yekunu kamilen ikrazatda istimal edilmiş bulunması cihetile şimdiye kadar nema ve kaydiye ve hisse-i temettudan ceman 9.608 guruş yirmibeş para kâr edilmiş ve buna varidat-ı mütenevvia-yı saire ilave olundukda min-hays'ül-mecmu' 11.264 guruş onbeş para temettü istihsal ve temin kılınmışdır ki, bu mikdarın makbuzat-ı umumiyeye [58.480 kuruş] nisbeti halinde yüzde ondokuz guruş on para derecesine vasil ve makbuzat-ı vakta muhtelif zamanlarda sanduğa girmiş olması cihetile herhalde şayan-ı nazar bulunmuşdur.

Sandığın “Varidat-ı esasiye” başlığı altında toplanan gelirleri (Tablo 5):

Nev’i tahsilat	Bila-faiz tevzi olunan meblağın temettuatı	Tekasit-i şehriye ve faizli tevdiatın temettuatı
Faiz	3.283 kuruş 10 para	3.798 kuruş
Kaydiye	708 kuruş 15 para	825 kuruş
Hisse-i temettü	286 kuruş 20 para	707 kuruş 20 para
Cüzdân bedelatı		300 kuruş
Hesab-ı cari defterleri bedelatı		33 kuruş
Pul bedelatı		529 kuruş 35 para
Akçe farkı		24 kuruş 5 para
Hasılat-ı mütenevvia		768 kuruş 30 para
Yekun	5.046 kuruş 35 para	6.217 kuruş 20 para
[Yekun 11.264 kuruş 15 para]		

(Kaydiye, müstakrizine eda-yı deyn edinceye kadar veya tecdid-i muamele ettiği anda verilen meblağın re’s’ül-malinden... bir defaya mahsus olmak üzere yüzde iki nisbetinde alınan meblağdan mütehasıldır, s. 15.)

DOTF TTS 17 Aylık Hesap Özeti (Tablo 9):

Makbuzat

Elyevm mukayyed bulunan hissedarının tekasit-i şehriyeleri mecmu’u	32.540 kuruş
Bazı zevatın bila-nema tevdi ettikleri meblağın bakiyesi	12.012 kuruş 25 para
Bazı zevatın nema ile tevdi ettikleri meblağın bakiyesi	2.663 kuruş 00 para
Faiz, kaydiye, hisse-i temmetü, varidat-ı mütenevvia-ı saire yekunu	11.264 kuruş 15 para
Yekun:	58.480 kuruş

Medfu’at

Elyevm ikrazatda bulunan	58.442 kuruş 20 para
Mesarif-i zaruriyeye verilen	1.092 kuruş 35 para
Hisse-i temettüden ita olunan	42 kuruş
Yekun:	49.577 kuruş 15 para
1331 senesi Haziran ibtidasında devr olunan mevcud-ı sanduk	8.902 kuruş 25 para

Raporun sonuç bölümündeki açıklamaya göre, özetle “Sanduk şu onyediy mah zarfında 78.130 guruş otuzbeş para tahsilat-ı safiye icra ve 11.264 guruş onbeş para temettuat istihsal ile 47.442 guruş yirmi para da ikrazatda” bulunmuştur (s. 23).

Müstakriz: DOTF TTS Borçluları

Raporda Darülfünun-ı Osmani Teavün ve Tasarruf Sandığı’na borçlananlarının adları, meslek ve borç tutarları belirtilmiştir. Her hissedarın az ya da çok borçlanabildiği, istikrazlarının 41 kuruş 30 paradan 4.500 kuruşa kadar değişebildiği görülmektedir (Tablo 8). Bu tabloya bakarak, savaşın bir mali darboğaz yaratarak, Tıp Fakültesinin mualliminden hademesine kadar bütün çalışanlarının geçim koşullarını zorlaştırdığı çıkarımına varabiliriz.

Faizli Tediye ve Tekasit-i Şehriye İkrazatı

Kütüphane memuru Ahmed Hayri Bey	1.440 kuruş
İşçibaşı Hasan Efendi	947 kuruş

İdare Kalemi sabık ketebesinden Sabit bey	378 kuruş
Dahiliye Müdiriyeti katibi Nasuhi Bey	800 kuruş
Muhasebe ketebesinden Rifat Bey	2.036 kuruş
Kapucu Mehmed Ömer Ağa	210 kuruş
İdare Kalemi ketebesinden Ömer İhsan Efendi	172 kuruş
İdare Kalemi başkatibi Ferruh Bey	4.500 kuruş
Eczacıbaşı Ahmed Numan Bey	2.684 kuruş 20 para
İdare Kalemi başkatib-i sabıkı Salim Bey	2.779 kuruş 30 para
Eczacıbaşı Sabri Bey	1.642 kuruş
İdare Kalemi ketebesinden Tahsin Bey	1.801 kuruş 30 para
Asistan Fuad Bey	442 kuruş 20 para
Hademe İrakli[s]	510 kuruş
Kapu memuru Fazlı Efendi	70 kuruş
Muallim Muavini Saim Ali Bey [Dilemre]	230 kuruş
Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiye Dairesi ketebesinden	
Hacı Kamil Efendi	1.200 kuruş
Hademe Ahmed Hasan	60 kuruş
Asistan Osman Nuri Bey	2.061 kuruş 20 para
Talebeden Yakub Hüzni Efendi	300 kuruş
Vekilharç Halil Efendi	882 kuruş
Eczacı Sadık Efendi	338 kuruş
Hademe Ziyneti Hanım	418 kuruş 20 para
Ateşçi İbrahim Ağa	507 kuruş
Ateşçi Kazım Ağa	335 kuruş 10 para
Muhasebe Kalemi ketebesinden İzzet Efendi	721 kuruş 30 para
Hademe Mehmed Ali Ağa	533 kuruş 15 para
Dahiliye Müdür Muavini Mahmed Bey	2.471 kuruş 5 para
Hastahane Katibi Mehmed Efendi	1.507 kuruş 15 para
Nezaret Muhasebe Mümeyyizlerinden Bekir Bey	900 kuruş
Nezaret Teshilat Sanduğu Katibi Subhi Bey	300 kuruş
Muhasebe Bütçe Katibi Kemal Bey	1.200 kuruş
Muhasebe Odacısı Osman Ağa	54 kuruş

Bila-faiz Mevdu' Akçe İkrazatı

Beykoz Rüşdiyesi Muallimlerinden Hüseyin Saadet Efendi	300 kuruş
Muallim Muavini Fuad Bey	876 kuruş 10 para
Dosya Katibi Refik-i sabıkı Eşref Bey	169 kuruş 20 para
Kapu çukadarı Sami Efendi	977 kuruş
Asistan Mehmed Emin Bey	389 kuruş
Katib-i Umumi İsmail Derviş Bey	2.255 kuruş
Veznedar Hafız Mehmed Bey	1.372 kuruş
Muhasebe Kalemi ketebesinden Mustafa Bey	325 kuruş
İmam Halil Efendi	152 kuruş
Nebatat Bağçesi Müdürü Lütfi Bey	568 kuruş
Eczacı Hakkı Bey	730 kuruş 5 para
Kapucu Sadık Efendi	727 kuruş 5 para

DOTF TTS bilançosunda 1915 yılının Ekim-Kasım aylarında Haziran başına göre (bkz. yukarıda Tablo 9) bir genişleme izlenmektedir. Sandık mevcudunda artış sağlanmakla birlikte katılım beklenen düzeyde değildir. Rapora göre “bu müddet zarfında vaki olan ikrazatın ahval-i harbiye-i umumiyenin ittıradsızlığı ve alel-husus suver-i muhtelifle ile bir kısım hissedaranın kat‘-ı alaka eylemiş bulunmaları ilcaatı bile tahsilatına tesir edemiyerek ikrazat ve tahsilat muamelatı heyet-i idarenin nokta-i nazarına muvafık olarak bir intizam-ı tam dahilinde” sürdürmeğe çalışmıştır (s. 21).

[Rumi] 1331 senesi Eylül (E) nihayetindeki hulasa cedveli ⁶ ile 1331 senesi Teşrinievvel (TE) nihayetindeki hal-i maliyesini mübeyyin hulasa cedveli: ⁷

Makbuzat	E [guruş/para]	TE
Hissedarandan tekasit-i şehriyeleri mecmu‘u	44.040,00	47.620,00
Bazı zevat tarafından bila-nema tevdi olunan	12.206,25	11.582,20
Bazı zevat tarafından nema ile tevdi olunan	2.688,00	2.688,00
Faiz, kaydiye, hisse-i temmetü tahsilatı	12.484,00	12.154,00
Cüzdan ve hesab-ı cari bedelatı	272,00	410,00
Pul bedelatı	656,05	688,25
Varidat-ı mütenevvia-yı saire	742,25	742,25
Yekun	14.246,00	14.996,20
	Yekun:	75.180,25 77.887,10
Medfu‘at		
İkrazat	52.085,20	52.278,10
Mesarifat		
Cüzdan hesab-ı cari deterleri bedelatı	250,25	250,25
Pul mübayatı	747,20	747,20
Mesarif-i saire	187,20	511,20
Tevdiat faizi	77,15	77,15
Yekun	1.262,10	1.587,10
	Yekun:	54.248,25 56.865,20
Sanduk mevcudu	16.024,20	19.277,10
Emanet suretile verilen	4.807,20	4.744,20
Yekun	20.832,00	24.021,20
	Yekun:	75.180,25 77.887,10

Raporun sonunda, “Heyet-i İdare bu raporun Heyet-i Umumiyesinden Nizamnamenin onaltıncı maddesine tevfiikan itimad taleb” edilmiş olması hazırlanmakta olan bir Sandık Genel Kuruluna yönelik olduğunu düşündürmektedir. İtimad edilmediği takdirde ise, hissedarlar tarafından “Heyet-i idare-i cedideyi temsil etmek üzere beş zatın intihabile mahtumen mazrufen isimlerini bildirilmesi” istenmiştir. Ancak, bundan sonra Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesi Teavün ve Tasarruf Sanduğu’na ne olduğuna ilişkin bir bilgimiz yoktur?

⁶ Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesi Sanduğu Raporu, 1331/1915, (Özel nüsha) s. 23.

⁷ Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesi Sanduğu Raporu, 1331/1915, (Milli Kütüphane nüshası: EHT 1957 A 95) s. 23.

DOTF TTS Raporunda fonun oluşumu ve kullanımına ilişkin pasajlarda belirli güçlüklerine değinilmektedir (s. 19-22):

Alınan tekasit-i şehriye ve tevdiat-ı mütenevvia ile nema ve temettuatın yekun-ı ikrazata inkılab ederek nakd-i mevcut tahsilat-ı umumiyyeye nisbet kabul edemeyecek derecede cüz-i olması hissedaranın bazısını endişeye ilka eylemekte olduğu heyet-i acizanemizce mahsus ise de ikrazat-ı vakt müstakrizinin istitaat-ı zatileri ve kısmen sandukdaki hisse-i iştiraklerle temin edildikten maada, gerek hissedarandan bulunsun gerek haricden olsun iki kefil ile de zimanı başkaca teşyid edilmiş ve Nizamnamenin yirmidördüncü maddesi mucibince bundan tevellüd edecek mesuliyet-i maddiyeyi de Heyet-i İdare deruhde ve kabul ederek bugüne kadar bu dairede temşiyet-i umur eylemiş olmağla icabında hükm istihsal edilebilmek üzere sanduğın şahsiyet-i maneviyesini Katib-i Adle tasdik ettirmekle melhuz olan zararın imkan ve vukuuna sedd-i sedid çekmiş olduğundan bu babdaki endişe ve mülahazayı gayr-i varid görmüştür. Ancak, zat-ı hakikat-ı maddiye irca-yı nazar edildikde sanduğın tesisindeki gaye ve maksad-ı ulvi hissedarları münhasıran iktisad ve tasarrufa teşvik ve teraküm etdirilecek meblağın sermaye ittihazile ilerüde ticaret ve sanayi gibi memlekete nafi olacak muamelata hasr ve tahsis ve bin-netice alakadarları müstefid eylemek olduğuna nazaran müstahsalatın bu derece nisbetsiz bir suretde yalnız ikrazata hasr ve tahsisile elde pek cüzi para bulundurulması doğru bir muamele olmayacağı tabii olmağla beraber, gerek devre-i evvela ve gerek müddet-i mütemmemeye aid tekasit-i şehriye tahsilatından mühimce bir bakaya görülmesi herhalde şayan-ı nazar-ı dikkat bulunmuş ise de bu keyfiyet harb-i umumi sebeble maaşat-ı umumiye tediyatında hasıl olan tehirin tevliid eylediği ihtiyacı tahfif maksadile vaki olan bir hareketden inbias eylemiş ve tekasit-i şehriye tahsilatı da bu sebeble tehire uğramış olduğundan muvakkat olduğuna şübhe olmıyan bu hal ahval-i haziranın indifaile kendiliğinden kalkacağı ve bu ümniyenin husulüne hissedaran tarafından dahi himmet ve tekasit-i şehriyenin vakt-i zamanile itasına müsaraat edileceği şübhesiz bulunmuştur.

Heyet-i idarenin nokta-i nazarı ve netice-i makasıdı tesis eylemiş olan bu sanduğın idame-i mevcudiyetine günden güne terakki ve teali etmesine matuf bulunub bu ümniyenin husulü için bir say-i mütemadi ile çalışmakta ve numune-i şükranesini de hissedaran tarafından ibraz ve izhar edilen asar-ı emniyet ve itimadda görmektedir. Çünkü, bidayet-i tesisde hisse adedi elli dokuz iken aradan geçen onyed mah zarfında bil-mecburiye kat'-ı alaka etmiş bulunan onbeş aded hissedarandan maada yüz elli aded hisseye malik olmasile sabit ve bu hisseler meyanında münasib cihetle haricden ve tüccardan kırkbeş aded hisse bulunmasile müeyyeddir. Gerçi Darülfünun-ı Osmani nam-ı alisine izafetle ve bir şube-i alisi bulunan Tıp Fakültesine nisbetle teessüs eden bu sanduğın hissedarları şimdiye kadar birkaç yüz ve belki birkaç bin adedine baliğ olarak, şu onyed mah kadar istisgar olunamayacak bir zaman zarfında adeta bir müessesesi-i milliye-i maliye adadına geçmesi icab eder ise de, o mertebeye vasıl olamaması için diriğ edilen himmeti heyet-i idaremiz ahval-i harbiye-i hazıraya ve daha doğrusu şimdiye kadar suver-i muhtelifede teessüs eden bu misillü şirket ve sandukların adem-i idare yüzünden payidar olamıyarak hissedarlarını birer suretle izrar ve belki müşkil mevkilere kadar isal eylemelerine atf ile sanduğın yevmen fe-yevmen celb ettiği emniyet ve hissedarlarına karşı irae eylemekte bulunduğu suhulet ve temin

eylediği menfaat sebeplerile arzu edilen terakki ve tealiyi hakkile ve temamilen atiyen istihsal edeceğine de ümid-i kavi ve iman-ı tam beslemektedir.

(...)

Sandığın bidayet-i tesisinde idame-i mevcudiyeti kabil olmadığı takdirde fesh ile emniyet-i mütekabeleye binaen sanduğa alınmış olan paranın bitamamiha eshabına red ve iadesile, velevki cüzi olsun bir zararika'ına mahal ve meydan verilmemek hususati evvel be-evvel nazar-ı dikkate alınmış olduğuna binaen muayyen bir kıymet ve aded tayinile nama muharrer hisse senedatı ihracı ve buna senevi temettü vaz'ile itası cihetleri iltizam edilmemiş, ve çünkü talep zuhur etmediği takdirde bu babda ihtiyar edilecek masarif-i zaruriye ve sairenin bidayeten tedarikindeki usretten kat'un-nazar iştirak etmiş olan mahdud'ül-aded hissedarana inhisar eylemiş bulunacağı cihetle gayr-i kabil-i iktiham olan bu keyfiyet elyevm mer'ı bulunan Nizamnamede tayin ve tasrih edildiği üzere üç sene nihayetine kadar iştirak edecek hissedarların, andan sonra da devamları temin olacak tekasit-i şehriye bedelatı bu ümniyeyi istihsale kafi geldiği takdirde icra edilmek suretine kalb ve ifrağ ile masrafsızca şu teşebbüs-i ulvinin husulü cihetine gidilmiş ve birinci sene-i devriye bu fikrin isabetini teyid eylemiştir. Çünkü, yukarıda da beyan edildiği üzere teşebbüs-i şahsi henüz muhitimizde henüz temamilen inkişaf edemediği ve şimdiye kadar vuku bulan teşebbüsata dahi her nasılsa arzu edilen derecede semeredar olamadığı cihetle bu gibi teşebbüsata alakadarları imale ve sevk etmek müşkil bulunduğu sandığın tessüs ettiği muhit-i alide de ümid edildiği derecede himmet görememesile sabit ve müberhen olduğuna nazaran atisinden ümidvar ve devamından emin olunamıyan bir iş için bidayetde tahammülün fevkinde bir de masraf ihtiyar etmek muvafık görülmediğinden tedrici bir surette terakkisine gayret ve ihtimam edilmek üzere hal-i hazır kabul edilmiş ve binaenaleyh elyevm işbu raporda gösterilen netayice vasıl olunmuştur ki, bu suretle devam ve ikdam bulunduğu takdirde pek yakında arzu edilen netayic ve temenni olunan maksad ve gaye istihsal edilmiş olacağı bi-iştibah bulunmuştur.

Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesi Teavün ve Tasarruf Sandığı uzun ömürlü olamamıştır. Sandığın Birinci Dünya Savaşı sırasında tasfiye edildiği varsayılabilir. Raporda sandığın feshiyle ilgili önlemlerden sözedilmiş; fesih işleminin hissedarlara bir yük getirmemesine dikkat edildiği belirtilmiştir.

Sonuçta, DOTF TTS kuruluşundaki beklentileri karşılayamamıştır. Katılımcı sayıları ve oluşturulan sermaye hacim olarak çok sınırlı kalmıştır. Tıp Fakültesi çalışanları Sandığa umulan ilgiyi göstermemişlerdir. Kuruculara değerlendirmesine göre, "teşebbüs-i şahsi henüz muhitimizde henüz temamilen inkişaf edemediği" için, çalışanlar bu girişime uzak durmuşlardır.

İstanbul (Dersaadet) Esham ve Tahvilat Borsasının savaşın başında kapatılması nedeniyle, Sandığın sermayesi değerlendirilememiştir. Başlıca DOTF TTS gelirleri aylık taksitler ve faiz olmuştur. Savaş yüzünden Tıp Fakültesi personeli dağılmış; iletişim zayıflamıştır. Hissedarların bir Mecidiye (20 kuruş) tutarındaki aylık taksitlerini ödemeleri bile sorun olmuştur. Sandığın nakit akışı ile alacak/borç dengesi bozulmuştur. Ayrılan hissedarlar (tahvil-i memuriyet, azil, vefat, istifa, tekaüd, terk) nedeniyle DOTF TTS kayba uğramıştır.

Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesi Sandığı'nın 1915 Kasımındaki varlığının (24.021 kuruş, 20 para) bir kısmı sandığın feshiyle Maliye'ye devredilmiş olmalıdır. DOTF TTS fesih ve devir işlemleri ile ilgili kayıtlar Sandığın kısa tarihçesine katkı sağlayabilir.

Bir diğerk araştırma konusu: Darülfünun-ı Osmanı Tıp Fakültesi Teavün ve Tasarruf Sandığı'nın öncülü sayılabilecek girişimler olabilir. Memleket Sandığı'nın (1863) kuruluşundan sonra yaşanan 1876 mali krizi ve ardından 93 Harbi (1877-1878) sırasında, sağlık çalışanları benzer fonlar oluşturmayı denemiş olabilir mi ? İkinci Meşrutiyet DOTF TTS kuruluşu için herhalde daha uygun bir örgütlenme ortamı sağlamıştır. Ancak, savaşın yarattığı toplumsal çöküş ve çözülme içinde tasarlanan biriktirme-yardımlaşma modeli geliştirilerek sürdürülememiştir.

KAYNAKLAR

Darülfünun-ı Osmanı Tıp Fakültesinde Müteşekkil Teavün ve Tasarruf Sanduğının Birinci Devreye Aid Muamelat-ı Umumiye ve Maliyesini Mübeyyin Rapor Suretidir, Dersaadet [İstanbul], Matbaa-i Zeliç [Zellich/Zellitch], Beyoğlu, 1331.

Darülfünun-ı Osmanı Tıp Fakültesi Sanduğı Raporu, 1331/1915, (Özel nüsha).

Darülfünun-ı Osmanı Tıp Fakültesi Sanduğı Raporu, 1331/1915, (Milli Kütüphane nüshası: EHT 1957 A 95).

ETKER, Şeref. "Dr. Johannes Rabnow ve Veremle Mücadele Osmanlı Cemiyeti'nin Kuruluşundaki Rolü", *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, 26-28, 2023: 17-31.

HİÇDÖNMEZ, Tufan ve Yusuf Tüzün. "Dr. Fazıl Halit (Tipi), Nöroşirürji ve Birinci Dünya Savaşında Erzurum", *Türk Nöroşirürji Dergisi*, 16, 2, 2006: 138-141.

ÖZBEK, Nadir. *Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar*, İstanbul, Tarih Vakfı, Emeklilik Gözetim Merkezi, Haziran 2006.

TORAMAN, Ömer. "Dr. Nazmi Aziz (Selcen): Erzurum Kongresi Elazığ Temsilcisi", *Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu, 23-25 Mayıs 2013, Bildiriler*, c. 2, ed. Enver Çakar, Elazığ, Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi yay., 697-706.